

BANKALARCA KREDİLERİN VE DİĞER ALACAKLARIN NİTELİKLERİNİN BELİRLENMESİ VE BUNLAR İÇİN AYRILAN KARŞILIKLAR: TMS HÜKÜMLERİ VE BDDK TEBLİĞİ

Ozan ÇAĞLAR*

Öz

Bankaların krediyi tahsil edememe olasılığı varsa veya tahsil edeceğine ilişkin güvenilir teminatı yoksa veya kredinin anapara ve/veya faizlerinin geri ödenmesinde gecikme olmuşsa, vadesi dolduğu halde kredi geri ödenmemişse, banka zarar tehlikesini ölçerek, yeterli tutarda karşılık ayırmak zorundadır. “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılan Karşılıklar: TMS Hükümleri ve BDDK Tebliği” isimli çalışmanın amacı, banka bilançolarında görülen krediler için ayrılan karşılıkların muhasebeleştirilmesinin TMS ve BDDK hükümleri açısından incelenmesidir. İnceleme sonucunda, BDDK tebliği ile TMS hükümlerinin yakınlaştığı konular olmasına rağmen karşılıkların hesaplanması açısından farklılıklar taşıdıkları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Karşılıklar, koşullu yükümlülükler, Türkiye Muhasebe Standartları.

1-) Giriş:

Muhasebenin ihtiyatlılık ilkesi gereği giderler muhtemel hale geldiklerinde, gelirler ise kesinleşince kayda alınırlar. Bu ilke; işletme dışına nakit çıkışı ihtimali olduğunda borç karşılıkları hesapları ile ve varlıkların değerinde meydana gelen değer düşüklükleri söz konusu olduğunda aktif değer düşüklükleri karşılığı hesapları ile gerçekleştirilir.

Bankacılık Kanunu, karşılık ayrılması konusunda düzenleme yapma, konuya ilişkin usul ve esasları belirleme yetkisini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na (BDDK) vermiştir. BDDK, konuyu “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılan Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile konuyu dü-

* Yeditepe Üniversitesi Finansal İktisat Doktora Öğrencisi.

zenlemiştir. Türkiye Muhasebe Standartları'nda (TMS), konuyu TMS 37 ve TMS 39 numaralı standartlarında düzenlemiştir. Konu dahilinde "Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve"ye de makale kapsamında değinilecektir.

2-) TMS ve BDDK Hükümleri:

Karşılıklar, Türk muhasebe literatüründe ikiye ayrılmaktadır. Bunlar: (Örten,Kaval,Karapınar,s.572)

a-) Aktif Değer Azalış Karşılıkları ve

b-) Borç ve Gider Karşılıkları'dır.

Birinci gruptaki karşılıklar aktifte bulunan varlıkların defterlerde kayıtlı değerlerini, kanun veya mevzuatın izin verdiği ölçüde, piyasa rayıcı, cari değer, net gerçekleşebilir değer gibi değerlere indirmek için kullanılırlar. Yani değer düzeltim fonksiyonları vardır. Bu nedenle bunlar uluslararası muhasebe düzenlemelerinde karşılık olarak nitelenmezler. Bunların genel adı "değer düzeltmeleridir.

İkinci gruptaki karşılıklar borç ve gider karşılıklarıdır; işletmenin geçmişte giriştiği bir taahhütten, bağlı olduğu yasal düzenlemelerden ve işletmenin zımnî bir kabulünden kaynaklanan ve işletme için bir yükümlülük olan, ancak ne zaman gerçekleşeceği, ne tutarda gerçekleşeceği, kesinlikle gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmeyen bazı taahhütler için kullanılır.

BDDK tarafından yayımlanan "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" (makalede karşılık yönetmeliği olarak anılacaktır) de karşılıklar, krediler ve diğer alacaklardan doğmuş veya doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararların karşılanması amacıyla mali tablolarda hesaben ayrılarak gider yazılan tutardır. TMS 37-Karşılıklar ve Koşullu Borçlar standardında ise karşılık, gerçekleşme zamanı veya tutarı belli olmayan yükümlülük olarak tanımlanmıştır. Yükümlülük ise geçmiş olaylardan kaynaklanan ve ifası halinde ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmasına neden olacak mevcut yükümlülüktür.

TMS-37' ye göre bir karşılık, aşağıda yer alan koşulların varlığı halinde finansal tablolara alınır:

- (a) Geçmiş bir olaydan kaynaklanan mevcut bir yükümlülüğün (huku-ki veya zımni) bulunması;
- (b) Yükümlülüğün yerine getirilmesi için ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmalarının muhtemel olması,
- (c) Yükümlülük tutarının güvenli bir biçimde tahmin edilebiliyor olması.

BDDK tebliğinde belirtilen karşılık tanımı ile TMS 37’de ifade edilen karşılık terimi karşılaştırıldığında BDDK tebliğinde ki “doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan” ifadesinin yukarıdaki tanımı karşıladığını söyleyebiliriz. BDDK tebliğinde bu şekilde ayrılan karşılıklar “Genel Karşılık” olarak adlandırılmıştır. “Kredilerden ve diğer alacaklardan doğmuş” ifadesi ise Aktif değer azalış karşılıklarını kapsamaktadır. Bu şekilde ayrılan karşılıklara ise tebliğde “özel karşılıklar” denmektedir. Krediler için aktif değer azalış karşılıkları TMS 39 kapsamında düzenlenmiştir.

3-) TMS ve BDDK Hükümlerinde Krediler için Değer Azalış Karşılıkları:

3-1) BDDK Hükümlerine Göre Krediler için Değer Azalış Karşılıkları:

BDDK, karşılık yönetmeliğinde kredileri beş gurup altında sınıflamıştır, ve birçok koşulun yanında bu beş sınıfa girmesi gereken hesapları süreler ile ayırmıştır:

a-) Birinci Grup-Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar:

Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılan, anapara ve faiz ödemeleri, borçlusunun ödeme gücüne ve nakit akımına göre yapılandırılan, ödemeleri süresinde yapılan, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan, borçlusunun kredi değerliliğinde zayıflama tespit edilmemiş olan ve zafiyet belirtisi bulunmayan krediler ve alacaklar sınıflandırılır.

b-) İkinci Grup-Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar:

Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel

kişilere kullandırılmış olan ve anapara ve faiz ödemelerinde hali hazırda bir sorun bulunmayan, ancak, borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenmesi ya da bunun gerçekleşeceğinin tahmin edilmesi veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya,

Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel olmakla beraber, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak Üçüncü grupta sınıflandırma için gerekli gecikme süresi koşulunu taşımayan kredi ve alacaklar sınıflandırılır.

c-) Üçüncü Grup-Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar

Borçlusunun özkaynaklarının veya verdiği teminatların borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle tamamının tahsil imkanı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya,

Anaparanın, faizinin veya her ikisinin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren doksan günden fazla geciken ancak yüz seksen günü geçmeyen veya,

Borçlusunun işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşaması gibi nedenlerle anaparanın veya faizin veya her ikisinin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen kredi ve alacaklar sınıflandırılır.

d-) Dördüncü Grup-Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar

Borçlusunun kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıfladığı veya zafiyete uğradığı kabul edilen, ancak birleşme, yeni finansman bulma imkanı veya sermaye artırımını gibi olanakların borçlunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı nedeniyle henüz tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen veya,

Anapara veya faizin ya da her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi yüz seksen günü geçen, ancak bir yılı geçmeyen krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır

e-) Beşinci Grup-Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

Anapara veya faizin ya da her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili bir yıldan fazla geciken veya,

Üçüncü ve Dördüncü Gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının bir yılı aşacak sürede tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması nedeniyle zafiyete uğramış olduğuna ve borçlusunun kredi değerliliğini tam anlamıyla yitirdiğine banka tarafından kanaat getirilen kredi ve diğer alacaklar bu grupta sınıflandırılır.

Bu maddelerde belirtilen,

a-) Kredi Değerliliğinin Zayıflaması: Borçlunun, varlıklarının yükümlülüklerini vadesinde ve tam olarak karşılama yetersiz hale gelmesi, finansal kaldıraç oranının bankaca kredi değerlendirmesinde kullanılan standart kriterlere göre kabul edilebilir seviyede olmaması, borç ödeme gücünden önemli ölçüde yoksun hale gelmesi, işletme sermayesinin ve/veya özkaynaklarının kredinin tahsil kabiliyetini zaafa uğrattığı ölçüde yetersiz kalması durumlarından herhangi birinin varlığını,

b-) Kredinin zafiyete uğraması: Yapılan değerlendirmelerde cari şartlar ve olayların esas alınması kaydıyla, kredi sözleşmesinde yer alan bağlayıcı şartlar çerçevesinde vadesi gelen kredi tutarının banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması durumunu ifade eder.

Bu şekilde sınıflandırılan kredi ve alacakların; (teminat yapıları da dikkate alınarak)

- a-) Üçüncü gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde yirmisi (%20),
- b-) Dördüncü gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde ellisi (%50),
- c-) Beşinci Gruba alındığı tarihten itibaren yüzde yüzü (%100), oranında özel karşılık ayrılır.

3.2-) TMS Hükümlerine Göre Krediler İçin Değer Azalış Karşılıkları:

IFRS-9 madde 5.2.1 ve 5.2.2 ye göre Finansal varlıklar ilk muhasebeleştirilmeden sonra gerçeğe uygun değeri veya itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür. İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar için TMS 39'un 58-65 ve UR 84 UR-93 paragraflarında yer alan değer düşüklüğü hükümleri uygulanır.

TMS 39, finansal varlık ve yükümlülükleri özellikle değerlendirme ölçülerinin kullanılması ve finansal tablolarda raporlanması açısından dört grupta sınıflandırmaktadır:

a-) Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar ve finansal borçlar

b-) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar

c-) Kredi ve Alacaklar

d-) Satılmaya hazır finansal varlıklar

Kredi ve alacaklar ile vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar itfa edilmiş maliyet ile değerlendirilir.

TMS 39'un 58-65 maddeleri "İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklarda değer düşüklüğü ve tahsil edilememesi" başlıklıdır. Buna göre her raporlama dönemi sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların veya varlık gruplarının değer düşüklüğüne uğradığına dair tarafsız göstergeler bulunup bulunmadığı değerlendirilir. Bir finansal varlık veya varlık grubu sadece ve sadece ilgili varlığın ilk muhasebeleştirilmesinden sonra bir veya birden fazla olayın meydana geldiğine ve söz konusu zarar olayının ilgili finansal varlığın veya varlık grubunun güvenilir biçimde tahmin edilebilen gelecekteki tahmini nakit akışları üzerindeki etkisi sonucunda değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız bir göstergenin bulunması durumunda değer düşüklüğüne uğrar ve değer düşüklüğü zararı oluşur. Değer düşüklüğüne neden olan tek ve ayrı bir olayın belirlenmesi mümkün olmayabilir. Nitekim, ortaya çıkan değer azalışına çeşitli olaylar birlikte sebebiyet vermiş olabilir. İleride meydana gelecek olaylar sonucunda oluşması beklenen kayıplar, ne kadar olası olursa olsunlar muhasebeleştirilmezler. Bir finansal varlığın veya finansal varlık grubunun değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız gösterge, ilgili finansal varlığı elinde bulunduranların aşağıdaki zarar olaylarına ilişkin tespit ettikleri gözlemlenebilir verileri içerir:

İhraç edenin veya taahhüt edenin önemli finansal sıkıntı içinde olması;

(b) Sözleşmenin ihlal edilmesi, örneğin faiz veya anapara ödemelerinin yerine getirilememesi veya ihmal edilmesi;

(c) Borçlunun içinde bulunduğu finansal sıkıntıya ilişkin ekonomik veya yasal nedenlerden ötürü, alacaklının, borçluya, başka koşullar altında tanımayacağı bir ayrıcalık tanınması;

(d) Borçlunun, iflas veya başka tür bir finansal yeniden yapılanmaya gireceği ihtimalinin yüksek olması;

(e) Finansal zorluklar nedeniyle söz konusu finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması; veya

(f) Grup içindeki her bir finansal varlık itibariyle tespiti mümkün olmamakla birlikte, bir grup finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmelelerinden itibaren anılan varlıkların gelecekteki tahmini nakit akışlarında ölçülebilir bir azalış olduğuna işaret eden gözlemlenebilir veri bulunması. Bu tür bir veri aşağıdakileri içerir:

(i) Gruptaki borçluların ödeme durumlarında olumsuz anlamda değişiklikler yaşanması (örneğin temerrüde düşülen ödemelerin sayısının artması veya kredi limitleri dolup da sadece aylık asgari ödeme tutarını ödeyen kredi kartı borçlularının sayılarının artması); veya

(ii) Gruptaki varlıkların geri ödenmemesi ile ilişkili bulunan ulusal veya yöresel ekonomik koşullar (örneğin borçluların bulunduğu coğrafi bölgedeki işsizlik oranında artış yaşanması, ipotekli konut kredileri açısından ilgili bölgelerdeki gayrimenkul fiyatlarında düşüş olması, petrol üreticilerine kullanılan kredi varlıkları açısından petrol fiyatlarında düşüş olması veya gruptaki borçlularını etkileyen sanayi koşullarında olumsuz anlamda değişiklikler olması).

TMS 39'a göre itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradıklarına ilişkin tarafsız bir göstergenin bulunması durumunda, ilgili zararın tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının (henüz oluşmamış gelecekteki kredi zararları hariç), finansal varlığın orijinal faiz oranı (diğer bir ifade ile, ilk muhasebeleştirilme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür. Varlığın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılır. İlgili zarar tutarı kar veya zararda muhasebeleştirilir.

Bununla birlikte karşılık yönetmeliğine göre bankalar,

a-) Standart nitelikli nakdi kredileri toplamının yüzde biri (%1) ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde ikisi (%0,2) oranında,

b-) Yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının yüzde ikisi (%2) ve

teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde dördü (%0,4) oranında,

genel karşılık ayırırlar.

Teminat mektupları ile ilgili TMS düzenlemeleri Borç ve Gider Karşılıkları'nın anlatıldığı bölümde ele alınacaktır. Standart nitelikli krediler için ayrılan Genel Kredi Karşılıkları, TMS'de Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve de belirtilmiştir. Kavramsal çerçevenin 4.37 nolu başlığı öncelikle tahakkuku tanımlamıştır. Buna göre tahakkuk, unsur tanımına giren bir kalemin 4.38 paragrafında açıklanan tahakkuk için gereken ölçütleri taşıması halinde bu unsurun bilançoya veya gelir tablosuna dahil edilmesi sürecini ifade eder. 4.38 numaralı başlığa göre unsur tanımına giren bir kalem aşağıda belirtilen ölçüt veya koşullara uygun olması halinde bilançoda veya gelir tablosunda gösterilmelidir:

a-) Unsur tanımına giren bu kalem muhtemelen ileride işletmeye ekonomik yarar sağlayacak veya işletmeden ekonomik yarar çıkışına neden olacaktır.

b-) Söz konusu kalemin maliyeti veya değeri güvenilir bir şekilde ölçümlenebilmektedir.

Tahakkuk ölçütü içinde kullanılan olasılık kavramı, bir kalemle ilgili olarak gelecekte işletmeye bir ekonomik yarar girişi ya da işletmeden bir ekonomik yarar çıkışı olup olmayacağı konusundaki belirsizliğin derecesini ifade eder. Olasılık kavramı işletmenin faaliyetlerini sürdürdüğü ortamdaki belirsizlikleri dikkate alır. Gelecekteki ekonomik yarar akışlarındaki belirsizliğin düzeyi, finansal tablolar hazırlanırken elde bulundurulmuş verilere dayanılarak karşılaştırılır. Örneğin bir işletmeden olan alacağın tahsilinin olası görünmesi ve aksi bir durumu belirten herhangi bir kanıt olmaması, alacağın bir varlık olarak tahakkuk ettirilmesini gerektirir. Çok sayıda alacak bulunması durumunda ise normal olarak belli orandaki alacakların tahsil edilememesi olasılığının varlığı esas alınır. Bu nedenle, ekonomik yarıarda olması beklenen azalma kadar bir tutar gider olarak tahakkuk ettirilir.

İki yöntem sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden ilki alacakların yüzdesi metodu (percentage-of-sales), ikincisi ise yaşlandırma (aging) methodudur.

Alacakların yüzdesi metodunda, kredilerle şüpheli hale gelmiş alacaklar arasında tarihi veriler incelenir, çıkan oran dönemin kredi rakamına uygulanır ve uygun şüpheli alacak tutarı muhasebeleştirilir.

Toplam Krediler:	7,500,000
Geçmiş yıllara ait şüpheli alacak rasyosu	1.75%
Hesaplanan yıl sonu kredi değer düşüşü	131,250

Yaşlandırma metodunda ise, bilanço tarihi itibari ile kredilerin kalan vade analizi yapılır. Banka, geçmiş dönem tecrübelerine dayanarak her bir vade dilimine, o vade dilimi için geçmiş dönem datalarından çıkarttığı şüpheli alacak oranını uygular.

	30 gün altı	30-90 gün	90 gün üstü
Toplam Krediler:	1,100,000	425,000	360,000
Şüpheli alacak oranı	0.5%	2.5%	15%
Hesaplanan yıl sonu kredi değer düşüşü	5,500	10,625	54,000

4-) TMS ve BDDK Hükümlerine Göre Borç ve Gider Karşılıkları:

TMS 37-Karşılıklar ve Koşullu Borçlar standardında karşılık, gerçekleşme zamanı veya tutarı belli olmayan yükümlülük olarak tanımlanmıştır. Yükümlülük ise geçmiş olaylardan kaynaklanan ve ifası halinde ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmasına neden olacak mevcut yükümlülüktür.

Koşullu yükümlülük ise;

a-) Geçmiş olaylardan kaynaklanan ve işletmenin tam anlamıyla kontrolünde bulunmayan bir veya daha fazla kesin mahiyette olmayan olayın ileride gerçekleşip gerçekleşmemesi ile mevcudiyeti teyid edilebilecek olan; veya,

b-) Geçmiş olaylardan kaynaklanan; fakat aşağıda yer alan nedenlerle finansal tablolara yansıtılmayan mevcut yükümlülüktür:

i-) Yükümlülüğün yerine getirilmesi için, ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkma ihtimalinin bulunmaması,

ii-) Yükümlülük tutarının, yeterince güvenilir olarak ölçülememesi.

Bir karşılık, aşağıdaki yer alan koşulların varlığı halinde finansal tablolara yansıtılır:

a-) Geçmiş bir olaydan kaynaklanan mevcut bir yükümlülüğün bulunması,

b-) Yükümlülüğün yerine getirilmesi için ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmalarının muhtemel olması,

c-) Yükümlülük tutarının güvenilir biçimde tahmin edilebiliyor olması.

Bu koşulların sağlanamaması durumunda, herhangi bir karşılık finansal tablolara yansıtılmaz. Eğer geçmişten kaynaklanan bir yükümlülüğün gerçekleşme olasılığı düşükse ve tutarı kesin olarak tahmin edilemiyorsa bu yükümlülük koşullu borca dönüştüğü için finansal tablolara yansıtılmaz. Sadece dip notlarda gösterilebilir. Herhangi bir borcun muhasebeleştirilmesinin uygun görülebilmesi için, ortada sadece mevcut bir yükümlülük olması değil, aynı zamanda söz konusu yükümlülüğü yerine getirmek amacıyla ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkma olasılıklarının bulunması gerekir. Bir olayın gerçekleşme olasılığı yüksek ise kaynakların işletme dışına çıkacağı kabul edilir. Bir olayın gerçekleşme olasılığı yüksek ise kaynakların işletme dışına çıkacağı kabul edilir. Bir olayın gerçekleşme olasılığı düşük ise koşullu borç olarak finansal tablolara yansıtılır.

Diğer bir önemli konu da karşılık tutarının belirlenmesi hususudur. TMS 37'ye göre karşılık olarak muhasebeleştirilen tutar, mevcut bir yükümlülüğü yerine getirmek için raporlama dönemi sonu itibariyle yapılması gereken harcamaya ilişkin en gerçekçi tahmin olmalıdır. Mevcut yükümlülüğün yerine getirilmesi için gereken harcamaların en gerçekçi tahmini, işletmenin yükümlülüğün yerine getirilmesi amacıyla raporlama dönemi sonu itibariyle makul olarak ödeyeceği veya bu tarihte üçüncü kişilere devredeceği miktardır. Karşılık olarak finansal tablolara yansıtılacak tutara ilişkin belirsizlikler koşullara bağlı olarak farklı açılardan ele alınabilir. Değerleme konusu karşılığın çok sayıda kalemden oluştuğu durumda, ilgili yükümlülük her türlü getiriye bunlara ilişkin olasılıklara göre ağırlıklandırmak suretiyle tahmin edilir. Söz konusu istatistiksel tahmin metodunun ismi "beklenen değer" dir. Bu nedenle, ilgili karşılık, belli bir tutarın zarar olasılığının örneğin %60 ve %90 olmasına bağlı olarak farklılık arz edecektir.

Bilanço dışı işlemler genel olarak, bankaların kaynak ayırmadan varlıklarını arttırmadan, bankaya gelir sağlayan koşullu yükümlülüklerini ya da sözleşmelerini kapsayan faaliyetleri olarak tanımlanır. Bu tür faaliyetleri ifade etmek için “Bilanço Altı Bankacılık” veya “Görünmeyen Bankacılık” terimleri de kullanılmaktadır. Bankaların bilanço altı yükümlülükleri,

- i-) Kefalet ve garantiler,
 - ii-) Swap ve riskten korunma işlemleri
 - iii-) Menkul kıymet ihraçlarında aracı yükümü
 - iv-) Taahhütler
- başlıkları altında toplanır.

BDDK karşılık tebliğinde, bankaların bilanço dışı yükümlülükleri için ayıracakları karşılıklar “Genel Karşılıklar” başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre bankalar,

a-) Standart nitelikli nakdi kredileri toplamının yüzde biri (%1) ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde ikisi (%0,2) oranında,

b-) Yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının yüzde ikisi (%2) ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde dördü (%0,4) oranında,

genel karşılık ayırırlar. Genel karşılığa tabi gayrinakdi krediler; teminat mektupları, kabul kredileri, Wiakreditif taahhütleri, cirolar gibi bankayı bir şartın ifa edilememesinden ötürü ilerde doğabilecek bir boş yükümlülüğü altına sokarken, aynı zamanda da diğer şahıslardan alacaklı duruma getiren her türlü cayılamaz gayrinakdi kredilerdir.

Teminat mektupları, kabul kredileri, akreditif taahhütleri, cirolar, menkul kıymet ihracında satın alma garantileri, diğer garanti ve kefaletler ve teminat mektupsuz prefinansman kredileri toplamı, Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde hesaplanan özkaynağın on katını aşan bankalar, standart nitelikli tüm gayrinakdi kredileri için genel karşılık oranını binde üç olarak uygularlar.

“Türev Finansal Araçlardan Alacaklar” hesaplarında izlenen tutarlar, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte belirtilen krediye dönüşüm oranlarıyla çarpılmak suretiyle bulunacak tutar üzerinden, nakdi krediler için geçerli olan genel karşılık oranı uygulanmak suretiyle genel karşılık hesaplanmasında dikkate alınır.

Görüldüğü gibi tebliğ de bankalar tarafından gayrinakdi yükümlülükleri için ayrılacak karşılıklar için standart oranlar belirlenmiştir ve her banka belirtilen oranlarda karşılık ayıracaktır. Ancak TMS 37 hükümleri gereği karşılık olarak finansal tablolara yansıtılacak tutara ilişkin belirsizlikler koşullara bağlı olarak farklı açılardan ele alınabilir. Değerleme konusu karşılığın çok sayıda kalemden oluştuğu durumda, ilgili yükümlülük her türlü getiriye bunlara ilişkin olasılıklara göre ağırlıklandırmak suretiyle tahmin edilir. Bankalar bilanço dışı yükümlülükleri için karşılık ayırırken geçmiş tecrübelerine dayanarak “beklenen değer” metodunu kullanacaklardır.

Sonuç:

Muhasebe çerçevesinde banka bilançolarının gerçeği yansıtması, banka karının doğru hesaplanabilmesi mali tabloların finansal tablo kullanıcıları tarafından analiz edilebilmesi açılarından bankaların kullandıkları kredilerden kaynaklanan değer düşüklükleri için yeterli tutarda karşılık ayırmalıdır. BDDK, doğmuş ya da doğması beklenen kredi zararları için ayrılması gereken karşılıkları tek bir tebliğde toplamış ve yayınlamıştır. TMS ise doğmuş olan kredi karşılıklarını TMS 39’da, doğması beklenen kredi karşılıklarını ise “Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve” ile TMS 37’de düzenlemiştir. Yönetmelik ile standartların ayrıldıkları en önemli iki nokta:

a-) Yönetmelik kapsamında krediler beş sınıfa ayrılmış, 3,4 ve 5. Sınıfa giren krediler için teminat yapıları da dikkate alındıktan sonra sırasıyla %20, %50 ve %100 karşılık ayrılması gereği belirtilmiştir. TMS 39’da herhangi bir sınıflama söz konusu değildir. TMS 39’a göre itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradıklarına ilişkin tarafsız bir göstergenin bulunması durumunda, ilgili zararın tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının (henüz oluşmamış gelecekteki kredi zararları hariç), finansal varlığın orijinal faiz oranı (diğer bir ifade ile, ilk muhasebeleştirilme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür.

b-) Yönetmelik kapsamında bankaların, standart nitelikli krediler için %1 ve yakın izlemedeki kredileri için %2 oranında karşılık ayırması gerek-

liliği belirtilmiştir. “Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve”de firmaların, ekonomik yararada olması beklenen azalma kadar bir tutarı gider olarak tahakkuk ettirmesi gerekliliği belirtilmiş ancak bu tutar için sabit oranlar verilmemiştir. Firmalar bu oranı alacakların yüzdesi metodu ya da yaşlandırma metodu kullanarak belirleyebilirler.

c-) Yönetmelik kapsamında bankalar, bilanço dışı yükümlülükleri açısından standart nitelikli gayri nakdi kredileri için %0.2, yakın izlemedeki bilanço dışı yükümlülükleri açısından %0.4 oranında karşılık ayırmak zorundadırlar. “TMS 37 Karşılıklar,Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar” standardına göre ise, bankalar bilanço dışı yükümlülüklerine karşılık ayırmak için “beklenen değer” metodunu kullanacaklardır.

KAYNAKÇA

Akgüç,Öztin (2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**. İstanbul : Arayış Basım ve Yayımcılık

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (01.11.2006) **Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**. Ankara: Resmi Gazete (26333 sayılı)

Örten,Remzi,Kaval,Hasan ve Karapınar,Aydın (2008). **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları-Uygulama ve Yorumları**. Ankara : Gazi Kitabevi

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (15.02.2006) **TMS:37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar**. Ankara: Resmi Gazete (26081)

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (26.08.2010) **TMS 39: Finansal Araçlar:Muhasebeleştirme ve Ölçme**. Ankara: Resmi Gazete (27684 sayılı)

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (27.01.2011) **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ**. Ankara: Resmi Gazete (27828)

Wiley (2006). **IFRS Interpretation and Application of International Accounting and Financial Reporting Standards**. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

